

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA MUSIQA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK VA METODIK ASOSLARI

Ismailova Sevinch Ilxamjon qizi
Guliston davlat pedagogika instituti,
Musiqa ta'limi yo'nalishi talabasi
e-mail: ismoilovasevinch718@gmail.com

Annotatsiya: maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarini tashkil etishning pedagogik va metodik asoslari tahlil qilinadi. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarning individual imkoniyatlari turlicha bo'lgani sababli dars jarayonini samarali tashkil etishda differensial yondashuv, zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda moslashtirilgan o'quv materiallaridan foydalanish zarurati asoslanadi. Shuningdek, tadqiqotda o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, raqamli ta'lim resurslari, musiqa terapiyasi elementlari va milliy-estetik tarbiyaning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, individual yondashuv, raqamli texnologiyalar, musiqa terapiyasi, estetik tarbiya, o'quv jarayoni, metodika.

Abstract: the article analyzes the pedagogical and methodological foundations of organizing music lessons in inclusive education settings. Due to the diverse individual abilities of students in inclusive classrooms, the necessity of applying a differentiated approach, modern pedagogical technologies, and adapted learning materials for the effective organization of the educational process is substantiated. The study also highlights the importance of teachers' professional training, digital educational resources, elements of music therapy, and national-aesthetic education.

Keywords: inclusive education, individual approach, digital technologies, music therapy, aesthetic education, learning process, methodology.

Аннотация: в статье анализируются педагогические и методические основы организации уроков музыки в условиях инклюзивного образования. В связи с различными индивидуальными возможностями учащихся в инклюзивных классах обосновывается необходимость применения дифференцированного подхода, современных педагогических технологий и адаптированных учебных материалов для эффективной организации учебного процесса. Также в исследовании подчеркивается значение профессиональной подготовки учителей, цифровых образовательных ресурсов, элементов музыкальной терапии и национально-эстетического воспитания.

Ключевые слова: инклюзивное образование, индивидуальный подход, цифровые технологии, музыкальная терапия, эстетическое воспитание, учебный процесс, методика.

Inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarini samarali tashkil etish bugungi kunda pedagogika va metodika sohasidagi eng dolzarb va strategik ahamiyatga ega masalalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Chunki umumta'lim maktablarida turli imkoniyat va ehtiyojlarga ega o'quvchilarning birgalikda ta'lim olishi o'qituvchidan nafaqat chuqur kasbiy bilim va musiqiy kompetensiya, balki yuqori darajadagi individual yondashuv, psixologik tayyorgarlik hamda moslashuvchan va innovatsion metodik kompetensiyani ham talab etadi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarning emotsional holati, idrok darajasi va ijtimoiy faolligi o'zaro farq qilishi darsni rejalashtirish va amalga oshirish jarayonini yanada murakkablashtiradi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv sinflarda musiqa darslarini tashkil etishda o'qituvchilarning maxsus metodik tayyorgarligi yetarli darajada shakllanmaganligi, individual yondashuvni to'liq va samarali amalga oshirishdagi qiyinchiliklar hamda moslashtirilgan o'quv materiallari va didaktik resurslarning yetishmasligi dars samaradorligiga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, zamonaviy raqamli vositalar va interfaol metodlardan yetarli foydalanilmasligi ham ta'lim jarayonining imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda. Natijada ayrim o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi pasayadi, jamoaviy ijodiy faoliyatda ishtiroki cheklanadi, shuningdek, ularning estetik didi, musiqiy qobiliyati va ijtimoiy rivojlanish imkoniyatlari to'liq darajada namoyon bo'lmay qoladi. Shu sababli inklyuziv musiqa ta'limida metodik yondashuvlarni takomillashtirish va resurs bazasini kengaytirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Shu jihatdan qaraganda, inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish nafaqat metodik, balki tashkiliy va ijtimoiy jihatdan ham kompleks yondashuvni talab qiladi. Chunki har bir o'quvchining qobiliyati, idrok darajasi va psixofiziologik imkoniyatlari turlicha bo'lib, yagona standart metod asosida dars o'tish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu sababli ta'lim jarayonida differensial va individual yondashuvni kuchaytirish, shuningdek, moslashtirilgan pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zarurati ortib bormoqda. Mazkur holat inklyuziv musiqa ta'limini ilmiy asosda tahlil qilish va samarali yechimlar ishlab chiqishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va sifatini oshirishga qaratilgan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da ta'limda tenglik va samaradorlik tamoyillarini kuchaytirish muhim vazifa sifatida qayd etilgan [2]. Shuningdek, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda barcha fuqarolarning teng ta'lim olish huquqi kafolatlanib, inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari belgilab berilgan. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini

takomillashtirishga qaratilgan qarorlar esa amaliy mexanizmlarni kuchaytirishga xizmat qilmoqda [1]. Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar inklyuziv muhitda, jumladan, musiqa ta'limini tashkil etish uchun muhim konseptual va tashkiliy asos vazifasini bajaradi.

Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, pedagogik kuzatuv hamda normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish usullaridan foydalanildi. Ushbu metodologik yondashuv inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarini tashkil etishning amaliy holatini baholash, mavjud muammolarni tizimli aniqlash hamda ularning yechimlarini asoslash imkonini berdi. Shu bilan birga, ilg'or pedagogik tajribalarni umumlashtirish orqali dars samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi tavsiyalar ishlab chiqildi.

Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv musiqa darslarida bir qator tizimli muammolar mavjud. Avvalo, o'qituvchilarning maxsus tayyorgarligi yetarli emasligi muhim omil bo'lib, bu holat maxsus ehtiyojli o'quvchilar bilan ishlashda qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Chunki bunday ta'lim jarayoni nafaqat musiqiy bilim, balki psixologik yondashuv, individual rejalashtirish va moslashuvchan metodikani talab etadi. An'anaviy dars uslublari esa inklyuziv sinflarda barcha o'quvchilarning to'liq ishtirokini ta'minlashga doimo ham yetarli bo'lavermaydi.

Ikkinchidan, differensial yondashuvni samarali amalga oshirishdagi muammolar ham dolzarb hisoblanadi. Inklyuziv sinflarda o'quvchilarning jismoniy, intellektual va emotsional rivojlanish darajasi turlicha bo'lganligi sababli, musiqiy faoliyat (kuylash, ritmik harakatlar, ijrochilik)ni bir xil talab asosida tashkil etish pedagogik muvozanatni buzishi mumkin. Bu esa ayrim o'quvchilarning o'z imkoniyatini to'liq namoyon etmasligiga olib keladi.

Uchinchidan, moslashtirilgan o'quv materiallari va zamonaviy texnologik vositalarning yetishmasligi ham muhim to'siqlardan biridir. Vizual, audio va interaktiv vositalar yetarli darajada qo'llanilmaganda, o'quvchilarning musiqiy idroki va ijodiy faolligi cheklanadi [6]. Shu sababli raqamli pedagogik texnologiyalar va musiqa terapiyasi elementlarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlikning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi ham inklyuziv ta'lim samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy hamkorlik o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi va motivatsiyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun bir qator ilmiy asoslangan yechimlar taklif etiladi. Jumladan, o'qituvchilarning inklyuziv ta'lim bo'yicha malakasini oshirish, maxsus trening va seminarlarni tizimli tashkil etish zarur [3]. Shuningdek, individual ta'lim rejalarini ishlab chiqish va har bir o'quvchining imkoniyatiga moslashtirilgan pedagogik strategiyalarni qo'llash muhim hisoblanadi. Zamonaviy raqamli platformalar, interaktiv musiqiy dasturlar hamda moslashtirilgan didaktik

materiallardan foydalanish esa dars sifatini sezilarli darajada oshiradi [9]. Bundan tashqari, musiqa terapiyasi elementlarini joriy etish, guruh va individual ijrochilik faoliyatini uyg'unlashtirish hamda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantirish inklyuziv ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardir. Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish esa o'quvchilarning uy sharoitida ham musiqiy faoliyatini davom ettirishiga zamin yaratadi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarini tashkil etish jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda amaliy tajriba va ilmiy izlanishlar natijalariga tayanish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, musiqa ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, raqamli muhit asosida tashkil etilgan musiqa darslari o'quvchilarning eshitish, ritmik sezgi hamda ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi [8]. Shuningdek, o'quv jarayonida interaktiv platformalar va multimedia vositalaridan foydalanish inklyuziv sinflarda har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini inobatga olish imkonini kengaytiradi.

Bundan tashqari, inklyuziv ta'lim sharoitida musiqa darslarining samaradorligi o'quvchilarning estetik tarbiyasi bilan bevosita bog'liq ekanligi ilmiy adabiyotlarda keng e'tirof etiladi [4]. Maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarda musiqiy faoliyat estetik didni shakllantirish, emotsional barqarorlikni mustahkamlash hamda ijtimoiy moslashuv jarayonlarini rivojlantirishda muhim pedagogik omil sifatida xizmat qiladi [12]. Shu nuqtayi nazardan, musiqa mashg'ulotlarini tizimli, uzviy va maqsadli tashkil etish bolalarning nafaqat musiqiy kompetensiyalarini, balki ularning umumiy ma'naviy, axloqiy va estetik kamolotini ham sezilarli darajada rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, inklyuziv ta'lim jarayonida milliy musiqiy merosdan samarali foydalanish tarbiyaviy jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi. O'zbek musiqa merosining ma'naviy tarbiyadagi o'rni o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik qarashlar tizimi va badiiy didni shakllantirish hamda mustahkamlashga xizmat qiladi [7]. Shu bilan birga, Sharq mutafakkirlarining estetik qarashlari va pedagogik g'oyalari ham musiqiy tarbiyaning nazariy-metodik asoslarini boyitadi hamda o'quvchilarda go'zallikni idrok etish, uni tahlil qilish va qadrlash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi [9]. Inklyuziv musiqa ta'limi jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish ham muhim ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqiy faoliyat orqali ijodiy fikrlashni shakllantirish, ayniqsa, o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatlarda yechim topish hamda jamoaviy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali natijalar beradi [5]. Shu bilan birga, an'anaviy xonandalik va ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida bosqichma-bosqich, izchil va differensial metodik yondashuvni qo'llash o'quvchilarning musiqiy rivojlanishini

barqarorlashtiradi hamda ularning individual imkoniyatlarini to‘liqroq namoyon etishiga sharoit yaratadi [11]. Bundan tashqari, ekologik tarbiya elementlarini musiqa darslariga integratsiya qilish ham zamonaviy pedagogik yondashuv sifatida keng qo‘llab-quvvatlanmoqda. Musiqa mashg‘ulotlari orqali o‘quvchilarda tabiatga nisbatan hurmat, ekologik ong, madaniy mas’uliyat va atrof-muhitni asrashga doir qadriyatlarni shakllantirish mumkinligi ilmiy manbalarda asoslab berilgan [10]. Bu esa inklyuziv ta’lim jarayonini nafaqat estetik, balki keng qamrovli tarbiyaviy jihatdan ham boyitadi hamda uning ijtimoiy ahamiyatini oshiradi.

Umuman olganda, inklyuziv musiqa ta’limining samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalar, milliy va estetik tarbiya, ijodiy yondashuv hamda interfaol metodlarning uyg‘unligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ularning ijtimoiy, emotsional va kommunikativ integratsiyasini ham mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu tariqa, inklyuziv musiqa ta’limi zamonaviy ta’lim tizimining muhim va ajralmas tarkibiy qismi sifatida o‘zining pedagogik samaradorligini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’lim sharoitida musiqa darslarini tashkil etish murakkab, ammo strategik jihatdan muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mavjud muammolar asosan metodik tayyorgarlik, individual yondashuv va resurslar yetishmasligi bilan bog‘liqdir. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, musiqa terapiyasi usullari va interfaol ta’lim metodlarini keng joriy etish orqali ushbu muammolarni samarali hal etish mumkin. Musiqa ta’limi nafaqat estetik va ijodiy rivojlanishni ta’minlaydi, balki o‘quvchilarning ijtimoiylashuvi, o‘zini ifoda etishi va jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois inklyuziv musiqa ta’limini takomillashtirish ta’lim tizimi sifatini oshirishga xizmat qiluvchi ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaror (PQ-4860-son). T.: 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmon (PF-4947-son). T.: 2017.
3. Shakarbek o‘g‘li, Imomov Fozil. "SHAXSGA YO ‘NALTIRILGAN TA’LIMNING NAZARIY VA AMALIY JIHLARI." Modern education and development 43.2 (2026): 316-320.
4. Nuraliyeva, Z. "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK TARBIYASIDA MUSIQANING O‘RNI." Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 4.1 (2025): 67-69.

5. Jumaboyev, N. "SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ESTETIK MEROSIDAN YOSHLAR TARBIYASIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI. Humansciences: Insonshunoslik Fanlari Jurnal, 1 (2), 53-59." 2026,
6. Sattarov, Alisher. "Formation of artificial thinking in students of secondary schools in the process of studying the creativity of romantic composers." Science and Education 2.12 (2021): 471-475.
7. Ikromxo'ja, Qayumxo'jayev Botirxo'ja, and Sattarov Alisher Alikul o'g'li. "O 'ZBEK MUSIQIY MEROSINING MA'NAVIY TARBIYADAGI O 'RNI VA UNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI." CONFERENCE OF INNOVATIVE HORIZONS IN SCIENCE & ENGINERING. Vol. 1. No. 2. 2025.
8. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "BEAUTY AND MORAL EDUCATION IN EASTERN PEDAGOGY: OPPORTUNITIES FOR APPLICATION IN THE PROCESS OF ARTISTIC EDUCATION. IQRO INDEXING, 16 (01), 170-172." 2025,
9. Ogli, Sattarov Alisher Alikul. "MUSIQA DARSLARIDA RAQAMLI MUHIT ORQALI O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH." Бюллетень педагогов нового Узбекистана 2.4 (2024): 5-8.
10. Narzullayevich R. N. UMUMTA'LIM MAKTABLARI MUSIQA MASHG 'ULOTLARI JARAYONIDA O 'QUVCHILARGA EKOLOGIK TARBIYA BERISH //CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. – 2025. – T. 1. – №. 5. – C. 167-172.
11. Narzullayevich Y. S. TALABALARNING AN'ANAVIY XONANDALIK MAHORATLARINI SHAKLLANTIRISHDA ASOSIY IJROCHILIK KO 'NIKMALARI //PROSPECTS AND MAIN TRENDS IN MODERN SCIENCE. – 2024. – T. 2. – №. 17. – C. 32-35.
12. Anvarovna, Nuraliyeva Zuxra. "TYPES OF MUSICAL ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATION." CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY. Vol. 1. No. 5. 2025.
13. Pardaboevich, Jumaboev Nabi, and Ibodullaeva Zarifa Tojikulovna. "FACTORS FOR INCREASING SPIRITUAL AND SOCIAL ACTIVITY IN YOUTH EDUCATION." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 5 (2024): 124-126.